

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

שם השיעור: "מדוע הכניסה לארץ עברה דרך הבית של רחב?" (שיעור מס' 144)

שם המרצה: אלקנה שרלו (elkansh@gmail.com)

מתוך החוברת "מוסר מלחמה וכיבוש", דברים שנאמרו ביום עיון במכללת הרצוג להכשרת מורים ליד ישיבת הר עציון, תשנ"ד

הרב אהרן ליכטנשטיין \ דברי פתיחה: יהושע ויהושע

... אנשי הביקורת הנם פשטנים בשני מובניה של המילה. הם מכירים רק יהושע אחד: יהושע העושה שמות בעמי כנען וצבאותיו, המוביל ומשמש מצביא בשדות קטל, התולה מלכים ומשליך גוויותיהם על פתח שער העיר.

בעיני שלומי אמוני ישראל מצטייר, על פי מסורת חז"ל, גם יהושע שני. יהושע המסדר את ספסלי בית המדרש (במדבר רבה פרשה כא טו), הלן בעיצומו של מצור על העי בעומקה של הלכה (מגילה ג ע"א), השולח טרם

יציאה למלחמת כיבוש הארץ כתבי שלום, שמובטח בהם שלום לכל הרוצה להתפנות או להשלים (ירושלמי שביעית פ"ו ה"א, לו ע"ג), המתנה זכייה ונחלה בארץ בכך "שיהו מרעין בחורשין ומלקטין עצים בשדותיהם... ונפנין לאחורי הגדר, ואפילו בשדה מלאה כרכום".

דמות יהושע 'השני' הועשרה והועמקה על ידי חז"ל, אך לא הייתה, כמובן, פרי דמיונם. הרי מקרא מלא צווח ואומר: "ומשרתו יהושע בן נון נער, לא ימיש מתוך האהל" (שמות ל"ג, יא).

(הציור מתוך אלבום תמונות ספר יהושע באתר "דעת")

הוא אשר קיבל את הצו הכולל והמקיף ביותר ביחס למצוות תלמוד תורה ולהגשמתה: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיק, והגית בו יומם ולילה, למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו, כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל" (יהושע א', ח). עליו נאמר בספר כי הוא צועד בעקבות רבו הגדול (יהושע ד', יד; ח', לה)...

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

שתי דמויות לפנינו, ולמעשה, דמות אחת שמתנהל בה מאבק דיאלקטי, שמתמזגות בה שתי תכונות, שתי נטיות, ובסופו של דבר הן משתלבות ועולות בקנה אחד. מסופר, שבראשית ימי המדינה יצאה משלחת של גדולי הדור לשוחח עם דוד בן גוריון. בין השאר דנו בדיני צבא וישיבה. כדי להתגרות בהם אמר בן גוריון: "האם אתם באמת מאמינים, שיהושע היה ראש ישיבה שעסק בתורה?". ענה לו אחד הרבנים: "האם ראש הממשלה סבור, שבעוד כמה דורות יכתבו, על מי שהיה מייסד המדינה, שהרבה להתעסק בתנ"ך ובשפינוזה?".

את התיאור של יהושע על ידי הקב"ה בעצמו כ"איש אשר רוח בו" (במדבר כ"ז, יח), יש לפרש, לא רק כאיש בעל אומץ, איש ביצוע המסוגל לתפקד כמנהיג: "אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם" (שם, יז), כפי שמסביר אבן-עזרא, אלא על פי נבואת ישעיהו, כאיש אשר בו "רוח ה', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה' " (ישעיהו י"א, ב). אותו יהושע, השואף ללון בעומקה של הלכה, להבין ולהשכיל, לשמור, לעשות ולקיים את התורה, מתמודד גם עם הצרכים העולים מהנסיבות ההיסטוריות, ומהצורך להיכנס לארץ ולכבוש אותה. עמידה על אופיו של יהושע המקשר בשרשרת המסורה בין משה רבנו לבין הזקנים, חשובה כשלעצמה, אך כאן, כשאנו עומדים מול שאלות ערכיות, יש לה חשיבות רבה אף יותר. עלינו להבין תוך ראייה מושלמת ומעמיקה את המתח האימננטי שבין "החרם תחרימם" (דברים כ', יז) מצד אחד, לבין "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיהו ב', ד), מן הצד השני; בין הכורח להתמודד עם הרע ולעתים אף לבערו, לבין השאיפה לתיקון עולם בדרכי שלום. השקפתנו צריכה לכלול מגמה להגשמת חזון ישעיהו, שהרמב"ם סיים בו את משנה תורה כולו ואת הלכות מלכים ומלחמותיהם בפרט, ומאידך, גם את דברי הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ו ה"ד), בהם נאמרים דברים קשים ונוקבים ביותר לגבי ניהול מלחמה.

הכמיהה ליום בו "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", כתובה אמנם בישעיהו (י"א, ט), אך היא מצויה גם ביהושע. תהיה זו שגיאה היסטורית ומחשבתית לחשוב כאילו ההומניזם, שאנחנו דוגלים בו, מחייב התנערות מוחלטת מדרכים ומאמצעים, שבנסיבות מסוימות נדרשים להם כדי להתמודד עם הרע. ראייה אמיתית ומעמיקה מכירה ברב-גונית של האתגרים העומדים בפנינו, בפני האדם, בפני האומה ובפני הפרט, ובצורך למצוא את האיזון האופטימלי בנסיבות ההיסטוריות הספציפיות שבהן נמצאים האדם והדור.

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

גישה כזו איננה פוטרת אותנו מלערוך חשבון נפש מסוים לגבי דורנו, לגבי מעמדנו. השאלה היא ערכית וחינוכית גם יחד. בנקודה זו חייב אני להודות, שאני שותף, אמנם בצורה שונה לחלוטין, לחלק מן הביקורת שהתעוררה ושהוטחה. כשהייתי נער, שמעתי מפי מו"ר הרב הוטנר זצ"ל, הסבר לגמרא במכות (כג ע"א) ש"אין מעמידין חזנין אלא חסרי כוח ויתרי מדע". הרמב"ם (הלכות סנהדרין פט"ז ה"ט) קובע, שעל האיש המלקה את חייבי המלקות להיות יתר במדע וחסר בכוח. שאל הרב הוטנר: ניחא, מדוע צריך להיות חסר כוח, כדי שלא יכה יתר על המידה וימית את האדם, אבל מדוע צריך להיות יתר במדע? הוא הסביר, וניכרים דברי אמת, שצריך המכה להיות אדם, שיבין מצד אחד שצריך להכות, אך מצד שני, לא היצר להכות יניע את מעשיו. יתרה מזו, צריך הוא להבין, עד כמה תהליך זה הנו בדיעבד, שלא זו הדרך האידיאלית, שדרך המלך הנה חינוך ושכנוע ללא הכאה, אלא שהמציאות האנושית מחייבת לעתים להלקות. שואל אני את עצמי: כמה מאנשינו, היושבים היום במוסדות החינוך, קולטים את המסר הזה? האם, אילו היה ביכולתם, לא היו מגייסים למשימות אלו אנשים בעלי נתונים הפוכים - יתרי כוח ואף חסרי מדע ודעת?

ההסתמכות על הכוחנות היא אמנם חלק מן האקלים החינוכי, שבתוכו אנחנו קיימים ופועלים, למגינת לבי. דומני, שיש מקום לחשבון נפש, אודות האיזון האידיאלי הנדרש בין שני פנים אלו: בין ההבנה שהשימוש בכוח בנסיבות מוצדקות צריך אמנם להתבצע, לבין הבנה אמיתית ומעמיקה לגבי טיבו, אופיו ונסיבותיו. חוששני, שדרך זאת, הקשה ביותר מבחינה חינוכית, ננטשה על ידי רבים, שהלכו לדרך קלה של הפעלת כוח והצדקת השימוש בו, וראייתה כדרך המתאימה וההולמת לפתרון כל בעיה. דרך זו מפוקפקת לא רק מבחינה מוסרית, אלא מפוקפקת ביותר בהיותה דרך קצרה שהיא ארוכה, בראייה לאומית והיסטורית.

נבואתו של זכריה, עומדת לנגד עינינו: "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' " (זכריה ד', ו). האתגר המוסרי, התורני והחינוכי הוא להבין בנסיבות הקיימות, מתי יש להפעיל את הכוח ואת החיל, ומתי ובאיזו מידה ניתן לשאוף לאותו חזון גדול של "כי אם ברוחי".